

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

لیکوال: ابراهیم قفس اوغلي [1]

ژباړن: سیلانی

۲۰۲۰/۰۹/۲۱

د «ترک» کلمه د معنا پوهني له انده

د «ترک» کلمه زموږ ډېرو پښتنو شاعرانو په خپلو اشعارو کې کارولې ده، ما هم د یو زده کړیال د پوښتنې په ځواب کې دا لیکنه را وژباړله، هیله ده یو څه قناعت یې پرې حاصل شي .

د «ترک» کلمه د یو رسمي دولت د نومونې په توګه د لومړي ځل له پاره د ګوک – ترک (۵۵۲-۷۴۴م) د امپراتورۍ په جوړېدو سره را منځته شوه. د ترک ځانګړی نوم د یوې نژادي ټولني د نومونې له پاره نه و رامنځته شوی، بلکې دا یوه سیاسي نومونه وه.

د «ترک» کلمه په لومړیو کې د ګوک – ترک د دولت له پاره کارول کېده، چې وروسته همدا نوم د هغو ټولو ترکانو له پاره وکارول شو چې په یاده امپراتورۍ پورې تړلي و. د وخت په تېرېدو سره یاد ویی (کلمه) ټولو ترکبار ه نسل او وګړو ته وکارول شو او دا کلمه د یوې ملي کلمې په توګه وپېژندل شوه.

د ترک ملت تاریخي لرغونتوب د ژبپوهني د څېړونکو ځانګړي پاملرنه ځانته را اړولې ده، ترڅو یاده کلمه په تاریخي سرچینو کې وڅېړي. یوه پېړۍ وړاندې څېړونکو د ترک د کلمې په هکله بېلابېل نظریات وړاندې کړي دي. هغه څېړني چې په دې برخه کې ترسره شوي دي، پایلې یې په دې ډول دي:

[2] تارګیتا؛ چې هرودوت د ختیځو تېرونو د یوې برخې په توګه یاد کړي دي (هاممه ر، ۱۸۳۲)، [3] تیریکا یا [4] یورکا؛ چې د ایسکیت [5] په خاوره کې استوګن وو. (توماشچک، ۱۸۸۷)، تورګارما [6]: نوه یافسس چې نوم یې په تورات کې یاد شوی دی. (هاممه ر، ۱۸۳۲)، تروکه [7] یا تروشکا [8]: چې یادو نومونو سره د هند په پخوانیو سرچینو کې مخامخ کېږو. (سن مارتن، ۱۸۹۹ و مارګریت، ۱۹۰۱)، تراک [9] (اردمن، ۱۸۶۲)، تروک کو [10]: چې نومونه یې د آسیا په میخي متونو کې ثبت دي. (کوشای، ۱۹۵۵) تیک [11] یا دي [12]: چې خوا و شازر کاله مخکې له میلاد څخه په چيني سرچینو کې یې یادونه شوې ده. (دوګروت، ۱۹۲۱) ځینو څېړونکو حتا ترواها [13]: د ترکی اقوامو په ډله کې شمېرلي دي.

څېړونکو د زند – اوستا په روایاتو کې چې ایراني منشا لري او همدارنګه په اسلامي سرچینو کې د یادې کلمې د شتون یادونه کړې ده. همدارنګه په تورات کې چې یهودي منشا لري، د ترک نوم پسې ډېر ګرځېدلي دي او هڅه یې کړې ده، چې ترک نوه نوح (د یافس زوی) او تورج (تور) شاه فریدون زوی چې په ایراني روایاتو کې یې یادونه شوي ده، دهغو اقوامو برخه وګڼي چې د ترک نوم یې درلوده.

داچې ترکان ډېره اوږده مخینه لري، حتا تر دې چې افراسیاب (تونغالیپ یا آلپ ارتونغای) د ترکانو دپوځ لوی قوماندان د ایران – توران په جګړو کې برخه اخیستې ده. مګر د لوغونپوهني وروستی کندنې او هغه تاریخي – فرهنګي څېړني چې په دې وروستیو کې ترسره شوي دي، پورته یادې شوې فرصیې ردوي. سربېره پر دې د معنا پوهني له اړخه د یادو فرضیو صحت ثابتې شوي نه دي.

د ترک کلمې څېړنو ته په کتو داسې انګېرل کېږي چې دا کلمه باید له میلاد څخه مخکې د اوس په شان په یوې څپې سره ویل شوې وي، دا په داسې حال کې ده چې د ترک کلمې یوه څپیزه بڼه د ګوک ترک د واکمنۍ کې رامنځته شوه او د اورهون په کتیبه کې هم ثبت شوي ده. په یادو کتیبو کې د ترک ویی غالباً د تروک په بڼه لیدل کېږي.

په چینایي ژبه کې د «ترک» ویی دوه څپیز یا دوه څپي لري. په چینایي ژبه کې د «ر» غږ نشته. وروستی څېړني ښيي چې د ترک ویی مخکې له ۶-۸ م پېړۍ څخه دوه څپیز و او د تروک (Törük) په بڼه کارول کېده.

سربېره پر دې د ترکانو د تېر او هغه سیمې چې د نوم له پلوه

د پاڼو شمېره: له 1 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولئ

د ترک له کلمې سره ورته والی لري، هېڅ ډول توکمیز، ژبنیز، اقتصادي او داسې نورې اړیکې موجودې نه دي. په بېلابېلو سرچینو کې چې د « ترک » ویي په هکله څېړنې تر سره شوي دي چې لاندې معناوي ورکوي.

küe – türk (خپل (خپله خولی)

trk= (türk) متروک

(türk) د پوخ والي دور

Takye = هغه څوک چې د سید غاري ته ژوند کوي؛ جذبول

وامبري (۱۸۷۹ م) کال په تیره پېړۍ کې لومړنۍ علمي گام پورته کړ او ویي ویل چې د « ترک » ویي د « Türemek (تولیدېدل) څخه را منځته شوی دی. دنی (۱۹۳۹) چې یو بل ژبپوه دی، هم ددې نظريې ملاتړ کوي. ضیا گوکالپ (۱۹۲۳) وايي چې د « ترک » ویي د türell (د قانون او نظام څښتن) څخه را منځته شوی دی. بار تولد (۱۹۲۷) هم دې ورته نظر لري.

دوئرفر (۱۹۶۵) سربېره پر دې چې په دې عقیده نه دی چې د ترک کلمه د törük < türük < türk څخه خپره شوې ده، ددې ترڅنګ هغه د یوې قبیلې نوم هم نه گڼي. د هغه په آند د türk ویي چې د اورهون په کتیبه کې لیدل کیږي هغه دا ډول (هغه جماعت چې د دولت اصلي ملت جوړوي) معنا ورکوي. مگر کوم سند چې په ۱۹۱۱ م کال خپور شو، دا یې په ډاگه کړه چې د « ترک » ویي د جنس نوم دی، چې د زور او ځواک معنا ورکوي او د ستاینوم په بڼه یې معنا ځواکمند او زواکی دی.

لوکک (۱۹۱۲) : گروهمن دی چې د ترک کومه کلمه چې دلته یې یادونه وشوه، د ترک له هغه کلمې سره چې د ملت معنا ورکوي، یوه ده. دا نظریه د گوک – ترک کتیبې کاشف توماس (۱۹۱۲) هم مني.

د نمث (۱۹۲۷) څېړنې یادې نظريې ته قطعیت ورکوي او وايي چې د ترک ویي ته د معنا پوهنې له آنده دغه مفاهیم (شکل جوړونه، څرگندېدل، پراخېدل، ډېر پرمختګ ، ځواک په ترتیب سره د کارونې وړ دي.

د چینایي سرچینې پر بنسټ د ترک کلمه د هغې قبیلې نوم دی، چې د آشنا منتسب لویه کورنۍ هغو پورې اړه لري. د ازمنه لرغونې متن چې (۴۲۰ م) کال پورې اړه لري، بنیې چې چې د ترک ویي د جنس نوم په توګه په ترکي ژبه کې موجود و او د آلتایلي (توراني، ماورا سیحونۍ) قبیلو ته کارول کېدې، چې وروسته د ۵۱۵ م کال په پېښو کې د ترک هون په بڼه کارول شوې ده.

د « ترک » کلمه د یو رسمي دولت د نومونې په توګه د لومړي ځل له پاره د گوک – ترک (۵۵۲-۷۴۴م) د امپراتورۍ په جوړېدو سره را منځته شوه. د ترک ځانګړی نوم د یوې نژادي ټولني د نومونې له پاره نه وه رامنځته شوې، بلکې دا یوه سیاسي نومونه وه. د « ترک » کلمه په لومړیو کې د گوک – ترک د دولت له پاره کارول کېده، چې وروسته همدا نوم د هغو ټولو ترکانو له پاره وکارول شو چې په یاده امپراتورۍ پورې تړلي و. د وخت په تېرېدو سره یاد ویي ټولو ترکبارو نسل او وګړو ته وکارول شو او دا کلمه د یوې ملي کلمې په توګه وپېژندل شوه.

د ترک ویي دلومړي ځل له پاره د یو ملت او دولت د نوم په توګه د چینایي « چو » کورنۍ په کلنۍ کې په (۵۵۷-۵۷۹) کال خپره شوه. په غربي نړۍ کې د بیزانسي مؤرخ اګاتیس (۵۸۲) په اثارو کې، په عربي نړۍ کې د جاهلیت د دور شاعر (نابعه الذبیاني) په اشعارو کې او په سلاوي ژبو کې په ۱۳م پېړۍ کې د (نخستین شرح وقایع روسي) په اثر کې لیدل کیږي.

د « ترکیه » کلمې سره د جغرافیایي نوم په توګه د لومړي ځل له پاره په بیزانسي منابعو کې مخ کېږو. په څلورمه پېړۍ کې د « ترکیه » ویي یوازې د منځني آسیا له پاره کارول کېده (منانروس). په ۹ او ۱۰ پېړۍ کې دا نوم هغو سیمو ته ورګډیږي چې له ولگا څخه تر اروپا پورې غځېدلي وي. (ترکیه شرقي: کشور خزرخا؛ ترکیه غربی: کشور مجارها). په ۱۳ پېړۍ کې د ترکیي دولت د جوړېدو پر مهال مصر او سوريه هم د ترکیي په نامه یادېده. کوچنی آسیا له ۱۲ پېړۍ وروسته د ترکیه (turcla) په نامه یادېده.

سرچینې:

1. Gy.moravcsik, byzantinische Humanisten über den türk volksnamen, s, 381 vd.
 2. تاریخ طبری، تاریخ مسعودی، کامل ابن اثیر و ضمناً نگاه کنید به: دایرته المعارف اسلام (ماده توران) .
 3. Bk.gy.nemeth, der volksname türk, s. 275-282.
 4. نظرات مختلفی در خصوص تلفظ این واژه وجود دارد.
- Türküt (p.pelliot, 1915, 1926); türkit (a. v.gabain, 1943, 1955); türk üz (p.a.bood, berg, 1951, 1962); türk (g. Doerfer, 1965). Turkeyı (j. Harmatta, 1972)
- آخری ارتباطی با زبان مفولی ندارد « t » باتوجه به اینکه واژه از سغدی وارد چینی شده
- (twrky, çoğul twrkyt = turkit, turkid)
- نگاه کنید

د پانوی شمیره: له 2 تر 3

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په څیر و لولی

- j. harmattan acta Orientalia, xxv, s263 vd.273.
5. L. bazin, notes sur les mots. Oguz et. Türk. S.315-322
6. برای آگاهی از منابع چینی نگاه کنید به:
- Liu mau-tsar, die chinesischen nachrichten zur geschichte der ost-türken, I,s.40.
7. نگاه کنید به:
- Ibn'ul-fakih, BGA. V. S.224, gerdizi,bk ksz.II,s.2
8. Kasgarh mahmud , DLT, 1,S.351
9. Gy.nemeth
10. BK.f.w.k.müller, uigurica, 11.s.10.97.
- دلدرد قوتاد قوبیلیغ (جلد سوم ص ۴۸۱)، و در (r.r.arat, eski turk siiri, s. 388) در سایر منابع اویغور (جلد اول، ص ۳۵۳) رابطه معنایی که داده شده با « زور- نیرو » کاملاً آشکار است
11. Ein manichaischer burch- fragment aus chotscho.s.151
12. Gy. Nemeth, ayn esr.s 278 ayn. Muell. A turk nepnev ,s.273; a. v gabain, hunnisch- türkische beziehingenö s. 18, g. doerter, türkische und mongolische elemente im neupersischen,11. 1965, s.438-495
- 13.
- ریفرینسونه
- (فرهنگ ملی ترک) است. مقاله حاضر از چاپ türk mili kultoro دکتر ابراهیم قفس اوغلی مؤلف کتاب [1] بنجم این کتاب ترجمه شده است.
- [2] targita
- [3] tyrkae
- [4] yurkae
- [5] lskit
- [6] togharma
- [7] turukha
- [8] turuska
- [9] thrak
- [10] turukku
- [11] tik
- [12] di
- [13] Troia